

Bogoslovska
SMOTRA

članci

GLAVNA NAČELA KATOLIČKOGA DRUŠTVENOG
NAUKA

Dr. Velimir VALJAN

Uvod

Očekujući na hrvatskom jeziku opsežnija djela o društvenom nauku Crkve, primjerenu današnjem vremenu, cilj nam je u ovom prikazu sakupiti i iznijeti »načela i smjernice« koje, prema Saboru (usp. GS 63), pripadaju »riznici nauka Crkve«, kako se ona gradila posebice u minulom stoljeću. Svako se načelo sastoji od jedne kratke teze, uz upućivanje na crkvene dokumente u kojima se, s obzirom na njezin sadržaj, nalaze ideje i opširniji napuci.

Dva su kriterija izbora tekstova iz papinskih ili saborskih dokumenata: a) dokumenti od posebna ugleda (enciklike, poslanice, govori, pisma, itd.) u kojima je doista riječ o službenom učiteljstvu; b) prednost tekstovima koji se odnose izravno na postavljenu tezu. Pri iznošenju ovih načela služili smo se uglavnom djelom: R. Spiazzi, *Codice sociale della Chiesa*, Bologna, 1990. Što se tiče papinskih i saborskih dokumenata, vidi: *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, KS, Zagreb 1991. Navodi saborskih dokumenata su prema početnim latinskim riječima. Na koncu, umjesto zaključka donosimo popis socijalnih enciklika.

Nadamo se da ovaj prikaz može koristiti ne samo profesorima i studentima već i svima koji žele imati prave informacije o glavnim načelima društvenog nauka Crkve.

1. Čovjekova osobnost i društvenost. Čovjek je, svojim naravnim stanjem koje odgovara stvaralačkom Božjem planu, istodobno subjekt samosvojan, razuman i slobodan; živi član jedne ljudske obitelji; biće pozvano na ostvarivanje vlastitog određenja s tolikim djelatnostima svojih sposobnosti s obzirom na cilj osobe i društva.

Društvenost je dakle dimenzija osobnosti, jer čovjek »ne može bez odnosa s drugima živjeti niti razviti svoje sposobnosti« (GS 12). Ipak, društvenost je

»zajedništvo među osobama« (GS 23), koje ostvaruje svoje zadaće i postiže svoje ciljeve aktivnim i odgovornim sudioništvom svih (usp. GS 23).¹

2. Prvenstvo osobe. U postupnom se umnažanju odnosa zajedničkog življenja s različitim oblicima udruženih djelatnosti i njihova odnosnog pravnog institucionaliziranja, kojemu je dano ime »socijalizacija«, mora zadržati prvenstvo čovjeka kao osobe.

Čovjek-osoba jest subjekt, središte i vrhunac društva, koje u svim svojim strukturama, organizacijama i funkcijama ima za cilj stvaranje i trajno prilagođavanje ekonomskih, kulturnih i duhovnih uvjeta koji omogućuju što većem broju osoba razvoj njihovih sposobnosti i zadovoljenje njihovih zakonitih zahtjeva savršenosti i sreće.

U različitim vrstama društva ljudska osoba, koja po naravi teži društvenosti, nalazi svoju potporu i svoje naravno dopunjenje.²

3. Odgoj za društvenost. Priznanje dostojanstva i prava čovjeka uključuje, od strane građana, dužnost poštovanja i uzajamne ljubavi, pa i u odnosu prema protivnicima, pobjedu nad težnjama prema individualizmu i aktivno sudioništvo u društvenom životu. Za ovaj cilj mora biti odgojen kod pojedinaca naravan osjećaj društvenosti, ojačan i obogaćen duhom od Krista obznanjene solidarnosti.³

4. Sastavnice društvenog života. Društveni je život rezultat stjecišta triju koeficijenta koji određuju konstituciju i kompoziciju ljudskih skupina. To su: osobnost, zajednica, individualna i društvena akcija u funkciji zajedničkih ciljeva. Različite skupine ne mogu nikad preskočiti te koeficijente, nego moraju promicati njihovo povezivanje i razvoj nad svim lukom vrednota i institucija u nastojanju vrednovanja sposobnosti i nadilaženja granica svakoga, postizanja i osnaživanja uvijek više jedinstva ljudske zajednice, promicanja osobne i zajedničke djelatnosti u svijetu s osjećajem odgovornosti u odnosima svih.⁴

5. Temeljna načela društvenog života. Iznad protivnih shvaćanja individualizma i kolektivizma – što su se očitovala u liberalizmu i socijalizmu – mogu se utvrditi tri temeljna načela društvenog života, koja se ukorjenjuju u samoj naravi odnosa između pojedinaca i društva a njima se uređuju različita ostvarivanja u svim područjima ljudskog djelovanja.

a) Načelo **solidarnosti**, prema kojem su osobe vezane među sobom naravnim naklonošću a to postaju sve više zauzetošću svjesnog i odgovornog zajedničkog života što ga ostvaruju s obzirom na uzajamno povezivanje vrednota u »cjelinu« društva.

b) Načelo **općeg dobra**, koje ima prednost pred pojedinačnim u mjeri u kojoj čovjek pripada društvenom tijelu i ima obveze prema njemu, zadržavajući

¹ Usp. GS 12, 17, 23, 26, 33.

² Usp. Lav XIII, PIO XI, *Quadragesimo anno*, 116–118; IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, 45, 46; *Pacem in terris*, 5, 16; PAVAO VI, *Populorum progressio*, 6, 14, 20–21; apostolsko pismo *Octogesima adveniens*, 47; IVAN PAVAO II, *Solicitudo rei socialis*, 29–33; *Redemptor hominis*, 17; *Govor pred Generalnom skupštinom Ujedinjenih naroda* (2. listopada 1979), 5, 6–7, 9, 14, 16–19; GS 12, 14–17, 23–27, 32, 75; AA, 18.

³ Usp. IVAN PAVAO II, *Redemptor hominis*, 14–16; GS 27–31, 37.

⁴ Usp. GS 14–21, 26–31.

prevlast osobe u svemu što se odnosi na prava koja su joj svojstvena po njezinu odnosu sa sferom apsolutnih dobara moralnosti, duhovnosti i slobode, kojima je podređeno samo društvo.

c) Načelo **supsidijarnosti**, dosljedno dvama prethodnim načelima i, preciznije, zahtjevima bilo ljudske solidarnosti bilo općeg dobra u funkciji slobodne i pravilne ekspanzije osobe, tako da posredovanje većih društvenih organizama (posebice države i sličnih) ima nadomjestiteljski, pripomoćni karakter, dakle »supsidijarni« – ne zamjeniteljski – u korist nižih skupina, kako bi bolje ostvarile slobodnu društvenu ekspanziju ljudske osobe.

Ova načela nadahnuju nauk Crkve u njezinoj općoj viziji i u svim njezinim pojedinačnim primjenama na život društva.⁵

6. Načelo solidarnosti. Načelo »solidarnosti« bitno je za društveni poredak. Naime, u raznolikosti i mnogostrukosti oblika sudjelovanja pojedinaca i skupina u društvenom životu, dolazi do napetosti i sukoba, djelimice neizbježivih, koji dovode, ako su pogoršani, do nemogućnosti zajedničkog života i do društvenog raspada.

Regulativno načelo društvenog života ne može dakle biti skriveno u borbi pojedinaca, skupina, klasa, već trajnoj zauzetosti oko usklađivanja glede općeg dobra posredstvom društvene suradnje, na bazi temeljne solidarnosti ljudi koji imaju istu narav i koji teže zajedničkim ciljevima.

Kršćanska objava ljudske solidarnosti bolje osvjetljava i osnažuje ovaj zahtjev društvenosti.

Stoga solidarnost među pojedincima, obiteljima, skupinama, većinom i manjinom u okviru pojedinih nacija i u odnosu među narodima, jest središnja vrednota kršćanskog shvaćanja društva i stožer društvenog nauka Crkve, jer odražava najdublju realnost naravi i ljudskih težnji u skladu s nacrtom Boga, koji je želio jedinstvo i bratstvo svih u okviru jedne ljudske zajednice koja ima zajedničke ciljeve i dužnosti.⁶

7. Načelo općeg dobra. Cilj i razlog društvenog života jest »opće dobro«, koje mora biti odmjereno prema zahtjevima cjelovite savršenosti čovjekove, uzevši u obzir sve dimenzije njegove osobnosti koje se razvijaju u društvenom životu, u okviru vremenitih stvarnosti, ali otvorene beskonačnosti. Njegov sadržaj i njegove dimenzije mogu se mijenjati s uvjetima vremena i mjesta, prema zahtjevima dostojanstva i prava čovjeka te mogućnostima što ih nude rezultati napretka, ali ono teži konkretiziranju u društvenom poretku koji u svom dinamizmu danas uključuje obnovu mentaliteta i duboke promjene u društvu, u službi osoba i skupina.⁷

8. Načelo supsidijarnosti. S obzirom na opće dobro, društvo se organizira usklađujući djelatnosti pojedinaca i skupina prema načelu »supsidijarnosti«, po

⁵ Usp. PIO XI, *Quadragesimo anno*, 79–80; IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, 40, 104; *Pacem in terris*, 40, 74; PAVAO VI, *Populorum progressio*, 43–44; IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, 10, 38, 39, 40; GS, 26, 74, 86, GE, 3.

⁶ Usp. PIO XI, *Quadragesimo anno*, 83–86, 111–118; PAVAO VI, *Populorum progressio*, 66; IVAN PAVAO II, *Laborem exercens*, 8, 10, 14; *Sollicitudo rei socialis*, 33, 38–40; GS 4; UR 12.

⁷ Usp. IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, 51, 133; *Pacem in terris*, 19, 32–35; IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, 10, 22–23, 36; GSA, 26, 74.

kojem viša društva, za postignuće svoga cilja, moraju poštivati relativno nezavisnu djelatnost posrednih, služeći se njime za opće dobro kojemu one teže i pružaju im pomoć i zaštitu koja im je potrebna.

Društvena ravnoteža nije moguća bez poštovanja ovoga načela, koje se temelji na pravu čovjeka na svoje dostojanstvo, slobodu i inicijativu.⁸

9. Zakon komplementarnosti. U društvenom životu mora se težiti k usklađivanju različitih sposobnosti pojedinih članova društva. Temeljna jednakost pravnog postupka građana na moralnom, društvenom i ekonomskom planu u čitavom okviru zahtjeva ljudske naravi, jednako u svima, ne ukida, nego traži naravne različitosti. One moraju biti vrednovane po raznolikosti funkcija društvene organizacije, glede jedinstvenog cilja društva. Tako se potvrđuje zakon »komplementarnosti« i recipročne »suplencije« (dopune) u težnji istom cilju društvenog života, utemeljenom na načelu solidarnosti.⁹

10. Zakon participacije. Načelo solidarnosti zahtijeva da svi članovi društva sudjeluju u zajedničkoj djelatnosti i na neki način u ulogama upravljanja i vladanja. Tako se potvrđuje zakon »participacije«. Ali za postizavanje jedinstvene konvergencije djelatnosti, prema samoj naravi društva nužno je načelo »unifikacije«, »discipline« i »promocije«, koje usklađuje, bez težnje za izjednačavanjem, djelatnosti usmjeravajući ih zajedničkom cilju.

Takvo načelo ima sjedište u »autoritetu«, koji mora imati neophodnu moć za vođenje svoje usmjeravajuće uloga radi općeg dobra.¹⁰

11. Zakon društvenog organiziranja. Za dobro funkcioniranje nekog društva radi općeg dobra nužna je uskladiateljska akcija mjerodavnih organa, koji djeluju pod upravom javnih vlasti. Njih moraju obnašati oni koji su kao najspособniji i najprikladniji prošli jedan dobar odabir upravljača. Naime društvo ne može postojati bez »discipline«, bez »autoriteta«.

Autoritet ima dužnost usklađivati i promicati društvene skupine, potičući njihovu vitalnost, te pomagati građanima u samoupravi na svim poljima njihove sposobnosti i nadležnosti.

Ovo aktivno sudjelovanje u društvenom životu zahtijeva sa svoje strane posjedovanje i prakticiranje »građanskih kreposti«, bez kojih nije moguć zajednički život u pravедnosti i u miru.¹¹

12. Potreba autoriteta. Korijen obveziteljske moći političkog autoriteta nalazi se u samoj ljudskoj naravi, koja teži k društvenom životu i k njegovu jedinstvenom organiziranju, te ima dakle svoj prvi izvor u Bogu. Kršćanstvo je bolje objavilo vrijednost zastupanja Boga i služenja zajedničkom dobru što ga u sebi nosi autoritet.

⁸ Usp. PIO XI, *Quadragesimo anno*, 77–82, 109; IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, 39–44; *Pacem in terris*, 4.

⁹ Usp. Lav XIII, *Rerum novarum*, 14–16, 26–27, 32; IVAN XXIII, *Pacem in terris*, 50, 65; PAVAO VI, *apostolsko pismo Octogesima adveniensi*, 22–25; GS 26, 29.

¹⁰ Usp. IVAN XXIII, *Pacem in terris*, 26; GS 78.

¹¹ Usp. IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, 39–44; PAVAO VI, *Populorum progressio*, 33; GS 30–31.

U tom smislu može se govoriti o nekom izvođenju (derivacija) božanskog autoriteta, kako proizlazi iz biblijskih tekstova i iz rezultata povijesnog promatranja.¹²

13. Potreba društvenog poretka. Pojedinci, društvene skupine, vodeći organi i autoritet pozvani su da ujedine snage kako bi postigli u društvu poredak povijesno i sociološki moguć na temelju načela solidarnosti, koji mora upravljati odnosima bilo među pojedincima, bilo među skupinama, bilo među njima i direktivnim grupama.

U tom cilju nužan je odgoj svih za osjećaj zajedničke odgovornosti i raspoloživosti za uzajamnu pomoć. Naime, životno načelo društva jest osjećaj zajednice, što se prevodi u solidarnost među građanima i animira dinamizam skupina.¹³

14. Potreba društvenog ustrojstva. Za osiguranje jedinstva, sigurnosti i mira u zajedničkom ljudskom životu, nužno je društvu pravno ustrojstvo koje odgovara vlastitim svrhovitostima ljudske osobe i zahtjevima općeg dobra.

Ovo načelo, koje pripada klasičnoj tradiciji o dostojanstvu i potrebi zakona, biva potkrijepljeno kršćanskom naukom o njihovu izvođenju iz Boga, autora ljudske naravi i društvenosti, te dakle glasova univerzalne vrijednosti »koje je stvoritelj upisao u duhovnu i moralnu narav čovjekovu« (GS 23), a koje pravi ljudi slijede u svom društvenom ponašanju.

Kako »pravo naroda« u filozofskoj, etičkoj i pravnoj tradiciji naroda, tako međunarodne izjave i deklaracije o pravima čovjeka, potvrđuju i potkrijepljuju ovo naravno utemeljenje pravnog ustrojstva.¹⁴

15. Etičko utemeljenje pravnog i političkog reda. Prava i odgovarajuće dužnosti čovjeka što ih kršćanstvo naviješta i potvrđuje u svjetlu objave Boga stvoritelja, zakonodavca, otkupitelja i sveopćeg suca, sadržani su u moralnom zakonu, čiji su temeljni imperativi, odsjaj vječnog Božjeg zakona, u svojoj temeljnoj vrijednosti neuklonjivi i nezastarivi jer proizlaze iz naravi čovjeka i društva, što odgovara božanskom planu.

Zbog tog razloga može se govoriti o općenitosti ljudskih prava koja ostaju također u povijesnim krizama moralnog osjećaja, a koja posebice kršćanstvo brani, čuva i oživljava s pozivom na evanđelje i zahtjeve dostojanstva čovjeka.¹⁵

16. Zakon pravednosti i socijalne ljubavi. Socijalna pravednost jest središnja vrijednost nekog dinamičnog poretka koji teži nadilaženju neuravnoteženosti koje potječu od nejednake raspodjele u posjedovanju i u uporabi dobara i prevelikog nesrazmjera, što se može obistiniti među bogatim i siromašnima. Ona je postupno aktualiziranje zajedničkog dobra posredstvom primjene općeg

¹² Usp. LAV XIII, enciklike *Diuturnum*, 5, 6, 7; *Libertas*, 9; *Sapientiae christiana*, 4; *Quod apostolici muneris*, 5; BENEDIKT XV, *Ad beatissimi apostolorum principis*, 9; PIO XI, *Ubi arcano Dei*, 13; PIO XII, *Summi pontificatus*, 20; IVAN XXIII, *Pacem in terris*, 26–32; GS 74–75.

¹³ Usp. IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, 47–54, 209–211; GS 31–32; AG 21.

¹⁴ Usp. IVAN XXIII, *Pacem in terris*, 20–41, 43; PAVAO VI, *Govor diplomatskom zboru* (7. siječnja 1965); IVAN PAVAO II, *Redemptor hominis*, 13, 15–17; *Govor pred Generalnom skupštinom Ujedinjenih naroda* (2. listopada 1979), 13; GS 23, 79.

¹⁵ Usp. LAV XIII, *Rerum novarum*, 32; IVAN XXIII, *Pacem in terris*, 5–14; IVAN PAVAO II, *Redemptor hominis*, 17; GS 26, 42; HD 1–14.

prava udioništvovanja na zemaljskim dobrima i na njihovoj sve većoj raspodjeli među članovima društva, vodeći računa o kulturalnom i ekonomskom razvoju vremena. Nju mora potaknuti ljubav i mora je uključiti i potpomoci milosrđe, nadahniteljica i ostvariteljica poštovanja čovjeka, uzajamna pomoć, opraštanje.¹⁶

POPIS SOCIJALNIH ENCIKLIKA

Kompletnu zbirku socijalnih dokumenata Crkve donosi A. F. UTZ u svom djelu *La doctrine sociale de l'Eglise a travers les siecles*, Herder-Beauchesne, Pariz, 1970. Tu zbirku nadopunja od 1978. *Seminarium*, 4 (1978) 517–545. U popisu što ga ovdje donosimo socijalnim enciklikama pripisujemo i tri dokumenta koji nisu u pravom smislu enciklike (*Notre charge apostolique*, Pija X; *Octogesima advienins*, Pavla VI, i *Familiaris consortio*, Ivana Pavla II). Razlog je tomu jer su po svojoj vrijednosti ravni enciklikama bilo sadržajem bilo autoritetom što ga posjeduju.

BENEDIKT XIV, *Vix pervenit*, 1. studenoga 1745. (O nepoštenoj zaradi: novac, zajam, kapital, ugovor).

KLEMENT XIII, *Quam graviter*, 25. lipnja 1766. (O podjarmljivanju Crkve državi); *Christianae reipublicae*, 25. studenoga 1766. (O izopačenosti kršćanskog duha u djelima enciklopedista).

KLEMENT IV, *Inscrutabili Divinae*, 12. prosinca 1769. (O prosvjetiteljskoj pobuni i revolucionarnim i prevratničkim perspektivama koje treba ugušiti).

PIO VI, *Inscrutabili Divinae*, 25. prosinca 1775. (Protiv spisa enciklopedista, ateizma, deizma, shvaćanja naroda kao mase, liberalizma); *Charitas quae*, 13. travnja 1791. (O civilnoj zakletvi nametnutoj u Francuskoj crkvenim osobama, borbi protiv vjere i Crkve, masonskih zavjera, napuštanja Crkve, šizmatičkih tendencija).

PIO VII, *Diu satis*, 15. svibnja 1800. (O neovisnosti Crkve protiv jurisdikcionalizma, u odnosu na prosvjetiteljsku filozofiju. Problem slobode izražavanja); *Ecclesiam a Jesu Christo*, 13. rujna 1821. (O tajnim revolucionarnim društvima a posebice karboneriji u Italiji i terorizmu pod kršćanskim plaštem).

LAV XII, *Ubi primum*, 5. svibnja 1824. (Protiv liberalizma i masonerije).

PIO VIII, *Traditi humilitati nostrae*, 25. svibnja 1824. (O božanskoj konstituciji Crkve protiv zahtjeva političke moći i sektaštva).

GRGUR XVI, *Mirari vos*, 15. kolovoza 1832. (Protiv liberalizma i odnosnih problema: prosvjetiteljska filozofija, moderne slobode, indiferentizam i liberalizam, revolucionarno zavođenje); *Singulari nos*, 25. lipnja 1834. (O opasnom zavođenju od strane liberalizma i liberalne revolucije na katolike).

¹⁶ Usp. LAV XIII, *Rerum novarum*, 50; PIO XI, *Quadragesimo anno*, 57–59, 137; IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, 26–27, 111; *Pacem in terris*, 18; PAVAO VI, *Populorum progressio*, 22, 59, 76; IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei socialis*, 20, 39; GS 27–29; 69, 72; AG 12.

PIO IX, *Qui pluribus*, 9. prosinca 1846. (O zabludama epohe a posebice prosvjetiteljskoj filozofiji, progresizmu, masoneriji); *Quanta cura*, 8. prosinca 1864. (O poglavitim zabludama racionalizma, naturalizma, slobode savjesti i kulta, komunizma, socijalizma i drugim što su spomenuite, a prije osuđene); *Ubi urbaniano*, 30. srpnja 1864. (O podjarmljanju Crkve državi, s osvrtom na katoličke škole); *Etsi multa luctuosa*, 21. studenoga 1873. (O tlačenju Crkve u Europi, a posebice masoneriji i »Kulturkampf«); *Exortate in ista*, 29. travnja 1876. (O masoneriji).

LAV XIII, *Inscrutabili Dei consilio*, 21. travnja 1878. (O lijekovima protiv društvenih zala a posebice jurisdikcionalizma i liberalizma; o funkciji vremenite vlasti papa; o obitelji); *Quod apostolici muneris*, 28. prosinca 1878. (O pitanjima vremena koja se odnose na liberalizam, demokraciju, socijalizam, komunizam, nihilizam, autoritet, rad, vlasništvo, radništvo, razvod); *Arcanum*, 18. veljače 1880. (O problemima civilnog braka, mješovitih brakova, razvoda i odnosima između crkvenih i civilnih autoriteta); *Diuturnum illud*, 29. lipnja 1881. (O političkom autoritetu i slobodi protiv krivih teorija vremena); *Nobilissima*, 21. veljače 1884. (O laicizaciji društva i odrazima na školu i obitelj); *Humanum genus*, 20. travnja 1884. (O rušiteljskim akcijama masonerije i tajnih društava); *Immortale Dei*, 1. studenoga 1885. (O konstituciji država, njihovim odnosima s religioznim autoritetima, oblicima upravljanja, modernim slobodama i politički pluralizam, protiv teorije razdvajanja Crkve i države); *Pergrata nobis*, 14. rujna 1886. (O slobodi Crkve s obzirom na državu); *Libertas praestantissimum*, 20. lipnja 1888. (O slobodi i liberalizmu u svjetlu načela razuma i vjere, protiv odnosnih zabluda); *Dall'alto*, 15. listopada 1889. (O laicizaciji, protiv političkih teorija i programa vremena); *Sapientiae christianae*, 10. siječnja 1890. (O dužnostima građanina prema domovini, obitelji, Crkvi, uloga političkih stranaka); *Catholicae Ecclesiae*, 20. studenoga 1890. (Protiv ropstva u Africi); *Rerum novarum*, 15. svibnja 1891. (O stanju radnika u konfliktnim situacijama modernog društva i odnosnim problemima: vlasništvo, obitelj, država i njezin okvir interveniranja, o udruživanju, komunizmu); *Au milieu*, 16. veljače 1892. (O oblicima upravljanja u odnosu na poziciju katolika i Crkve); *Inimica vos*, 8. prosinca 1892. (O masoneriji); *Permoti nos*, 10. srpnja 1895. (O društvenom pitanju a posebice o školi, jedinstvu katolika, socijalizmu); *Spesse volte*, 5. kolovoza 1898. (O katoličkim narodnim djelima, protiv njihova tlačenja); *Graves de communi*, 18. siječnja 1901. (O kršćanskim narodnim akcijama, s razjašnjenjem tema kršćanskog socijalizma, kršćanske demokracije, popularizma).

PIO X, *Il termo proposito*, 11. lipnja 1905. (O kršćanskim narodnim akcijama i socijalnom katoličkom pokretu, katoličkim djelima; njihovi odnosi s klerom u Italiji toga vremena); *Vehementer nos*, 11. veljače 1906. (O razdvajanju Crkve i države i otpor prema nepravednim zakonima u Francuskoj); *Gravissimo officii*, 10. kolovoza 1906. (O kulturalnim udruženjima i podjarmljanju klera u Francuskoj); *Pascendi*, 8. rujna 1907. (O modernizmu i njegovim odrazima na odnose Crkve i države, progresizmu, socijalnoj i političkoj akciji); *Notre charge apostolique*,

25. kolovoza 1910. (jednake vrijednosti kao i enciklika s obzirom na sadržaj i učiteljski značaj, s vjerodostojnim tumačenjem prethodnih enciklika o demokraciji, liberalizmu, kristijanizmu, katolicizmu, laicizmu, autoritetu, jednakosti, veličini, civilizaciji, strankama, socijalnoj akciji); *Singulari quadam*, 24. kolovoza 1912. (O kršćanskim sindikatima u okviru interkonfesionalnih odnosa); *Lacrimabili*, 7. lipnja, 1912. (O situaciji američkih indijanaca).
- BENEDIKT XV, *Ad beatissimi*, 1. studenoga 1914. (O europskom ratu i krizi autoriteta, modernizmu, socijalizmu); *Pacem Dei munus*, 23. svibnja 1920. (O miru i međunarodnom društvu, razoružanju, potrebi liječenja ekonomskog i društvenog propadanja).
- PIO XI, *Ubi arcano*, 23. prosinca 1922. (O situaciji svijeta i problemima borbe klasa, stranaka, nacionalizma, materijalizma, socijalnog i političkog modernizma, mira, odnosa Crkve i države, potrebe autonomnog sjedišta za papinsku službu); *Rerum omnium*, 26. siječnja 1923. (O katoličkom tisku); *Quas primas*, 11. prosinca 1925. (O Kristovu kraljevstvu i njegovim odrazima na društvo); *Iniquis afflictisque*, 18. studenoga 1926. (O laicizaciji u Meksiku); *Divini illius magistri*, 31. prosinca 1929. (O odgoju mladeži: nadležnost Crkve, obitelji, države, protiv pedagogijskog materijalizma, s posebnim osvrtom na spolni odgoj, suodgoj, neutralnu, laičku, mješovitu, katoličku školu); *Casti connubii*, 31. prosinca 1930. (O dostojanstvu braka, njegovim ciljevima i problemima vjernosti, žene, nerazrješivosti, pobačaja, sterilizacije, razvoda, rastave, pripreve, društvene skrbi, civilnog braka); *Quadragesimo anno*, 15. svibnja 1931. (O restauraciji socijalnog poretka i nadležnostima Crkve i države u materiji, s posebnim osvrtom na teme radničkih i poslodavačkih udruženja, vlasništva, kapitala i rada, sudioništva u dobiti, pravedne plaće, suradnje, ekonomskog hegemonizma, komunizma i socijalizma, katolika socijalista); *Non habiamo bisogno*, 29. lipnja 1931. (O katoličkoj akciji i fašizmu, protiv monopola u odgoju i udruživanju); *Nova impendet*, 2. listopada 1931. (O financijskoj krizi svijeta i potrebi njezina ozdravljenja, s posebnim osvrtom na utrku u naoružanju); *Charitate Christi compulsi*, 3. svibnja 1932. (O ekonomskoj i socijalnoj krizi zbog gomilanja bogatstava kod nekolicine, zbog nereligioznosti, odvajanja morala od religije); *Acerba animi*, 29. rujna 1932. (O proganjanima u Meksiku); *Dilectissima nobis*, 3. lipnja 1933. (O stanjima Crkve u Španjolskoj, gdje se želi uspostaviti separatistički režim protiv klera, redovnika i laika); *Vigilanti cura*, 29. lipnja 1936. (O moraliziranju kina i njegovih odgojnih mogućnosti); *Mit brennender Sorge*, 14. ožujka 1937. (O Crkvi pred nacizmom koji deformira katolički nauk i povređuje naravno pravo); *Divini redemptoris*, 19. ožujka 1937. (O komunizmu, marksističkom nauku, odgovornosti liberalizma, progonstvu i terorizmu, katoličkom nauku o osobi, obitelji, društvu i državi, te strategiji protiv komunizma); *No Es Muy Conocida*, 28. ožujka 1937. (O situaciji u Meksiku, s osvrtom na problem vlasništva i stanje radnika, studenata, katoličke akcije, te kriterijima za obranu od države koja proganja).
- PIO XII, *Summi pontificatus*, 20. listopada 1939. (O jedinstvu ljudske obitelji, domovini, pravu, naravnom međunarodnom pravu, nasilju, aposto-

latu laika, Crkvi, državi, ratu); *Quemadmodum*, 6. siječnja 1946. (O skrbi za ubogu djecu); *Optatissima pax*, 18. prosinca 1947. (O pomirenju klasa); *Ad sinarum gentes*, 7. listopada 1954. (O tlačenju kršćana u Kini); *Luctuosissimi eventus*, 28. listopada 1956. (O tlačenju Mađara); *Datis nuperrime*, 5. studenoga 1956. (O tlačenju u Mađarskoj); *Miranda prorsus*, 8. rujna 1957. (O sredstvima društvenog priopćavanja – radio, televizija, kino – i odnosnim problemima: manipulacija i instrumentaliziranje; sloboda izražavanja i umjetnost; odgoj za uporabu; publicitet; katoličke emisije); *Ad apostolorum principis*, 29. lipnja 1958. (O patriotizmu u Kini protiv jedinstva Crkve, koja ima svoj temelj u rimskom biskupu).

IVAN XXIII, *Ad Petri cathedram*, 29. lipnja 1959. (O istini, jedinstvu i miru u odnosu na dramatičnu ekonomsku i socijalnu situaciju momenta i proganjanje Crkve); *Mater et Magistra*, 15. svibnja 1961. (O novim vidovima i razvojem društvenog pitanja, što ga obilježavaju novi elementi i čimbenici s posebnim naglaskom na najaktualnije probleme: privatna inicijativa i intervencija države; liberalizam, komunizam, supsidijarnost, socijalizacija; posredna tijela; industrijalizacija i nerazvijenost; industrija i poljoprivreda; obrtnici, poduzetnici, kvalifikacija radnika; društvena sigurnost; vlasništvo i nejednaka raspodjela; kolonijalizam; demografija; kulturna i socijalna kriza i ideologije te na koncu vrednovanje socijalnog nauka Crkve koji je obvezatno naučavati u sjemeništima); *Pacem in terris*, 11. travnja 1963. (O temeljima mira, s posebnim osvrtom na prava osobe, dužnosti i moralni poredak; o problemima radnika, žena, mladih naroda, božanskom izvoru autoriteta, općem dobru, funkciji javnih vlasti, pravnom poretku, sudioništvu, političkoj zajednici, manjini, razoružanju, razvoju, međuovisnosti, supsidijarnosti, Organizaciji ujedinjenih naroda, odnosima među katolicima i nekatolicima na ekonomsko-socijalnom i političkom polju, revolucije).

PAVAO VI, *Populorum progressio*, 26. ožujka 1967. (O razvoju naroda te temama i problemima koji se u tom vremenu posebno osjećaju, a to su: glad, razvoj, kolonijalizam, nerazmjer, potreba rada, nasilje, revolucija, reforme, opismenjavanje, obitelj, demografija, profesionalno organiziranje, pluralizam, kulturalno oblikovanje, materijalizam, liberalizam, nacionalizam, rasizam, humanizam, uporaba suviška, trgovina, stanje studenata, emigranti, izbjeglice, međunarodna suradnja i svjetski autoritet); *Humanae vitae*, 25. srpnja 1968. (O obrani ljudskog života u odnosu prema problemima kontracepcije i s obzirom na razvod, pobačaj, sterilizaciju, demografski problem, pravu bit braka); *Octogesima adveniens*, 14. svibnja 1971. (Apostolsko pismo, ali koje odgovara enciklici po sadržaju i autoritetu, posvećeno novim potrebama društva, sa širokim opsegom i tretiranjem problema vremena kao što su ruralni i urbani život, degradacija obitelji, stanje mladih, žena, radnika, emigranata, zaposlenost, kontracepcija, društveno priopćavanje, ekologija, ljudska prava, potreba traženja novog tipa demokratskog društva, kriza ideologija i pokreta koji proizlaze iz ideologija, antikršćanski socijalizam, totalitarni marksizam, libelariizam, utopije, znanosti, dvoznačnost razvoja, međunarodna trgovina,

financijska koncentracija, socijalni nauk Crkve i politička kršćanska akcija, opasnosti i kriteriji suradnje s protivnicima autentičkog humanizma, pluralizam, kršćanske organizacije i društvene akcije).

IVAN PAVAO II, *Redemptor hominis*, 4. ožujka 1979. (O poslanju Crkve kao službenice otkupljenja u suvremenom svijetu, s posebnim osvrtima na probleme, opasnosti i strahove čovjeka, njegovo zvanje i njegova prava, na pravila koja i u vremenu znanosti i tehnike imaju osiguravati pravi razvoj kulture i društva i potčiniti političku vlast dobru ljudske osobe i obitelji); *Dives in misericordia*, 30. studenoga 1980. (O milosrđu Božjem kao temelju dostojanstva čovjeka i izvoru njegova spasenja, s posebnim osvrtima na sanje današnjeg društva, u kojem je nužno ujediniti i popraviti pravednost s milosrđem kako bi se ostvarila civilizacija ljubavi i mira); *Laborem exercens*, 14. rujna 1981. (O ljudskoj i kršćanskoj vrednosti rada, središnjoj točki ekonomsko-socijalnih problema suvremenog svijeta, uz solidno tretiranje odnosnih problema kao što su prava radnika, udruživanja, klasne borbe, suradnja među svima koji rade, nadilaženje sukoba, međunarodna suradnja za ekonomsko i duhovno blagostanje i za razvoj naroda); *Familiaris consortio*, 22. studenoga 1982. (Apostolska pobudnica jednako značenja kao i enciklika po svom sadržaju i autoritetu gledom na zadaće kršćanske obitelji u današnjem svijetu, s opisom današnje situacije obitelji, njezina ucjepljenja u društvo itd.); *Sollicitudo rei socialis*, 30. listopada 1987. (O dvadesetoj obljetnici enciklike *Populorum progressio*, razvojjima i pogoršanjima stanja Trećeg svijeta, kritičnim točkama situacije, kršćanskom shvaćanju razvoja, teološkom čitanju današnjih problema, vrijednosti i sadržaju socijalnog nauka Crkve iz kojega se mogu izvući smjernice i poticaji za ostvarivanje solidarnosti među narodima na svjetskoj ravni); *Centesimus annus*, 1. svibnja 1991. (Iznosi na vidjelo, u povodu stote obljetnice enciklike *Rerum novarum*, plodnost načela što ih je u toj enciklici izrazio Lav XIII. načela koja pripadaju u doktrinalno naslijeđe Crkve, te stoga obvezuju autoritet njezina učiteljstva; nudi također analizu nekih događaja novije povijesti, s posebnim osvrtom na godinu 1989, na privatno vlasništvo i opću namjenu dobara, državu i kulturu, čovjeka i put Crkve).

ZUSAMMENFASSUNG

Es ist eine geschichtliche Tatsache daß die Kirche im gesellschaftlichen Leben als Lehrerin vermittelt; diese Tätigkeit ist schon durch die Sendung der Kirche gerechtfertigt. Diese Sendung ist keine soziale oder politische sondern religiöse, aber trotzdem muß sie den ganzen Menschen vor den Augen haben. Weil wir im kroatischen keine komplette Darstellung der sozialen Lehre der Kirche haben, haben wir in diesem Beitrag »die Prinzipien und Anweisungen« erörtert, die nach dem Zweiten vatikanischen Konzil zur Substanz der Lehre der Kirche gehören, wie sie besonders im vergangenen Jahrhundert gebaut war. Wir haben jeden Satz in der Form einer kurzen These dargestellt und danach auf die kirchliche Dokumente hingewiesen, in denen sich vielfältigen Ideen und umfangreiche Hinweisungen befinden. Die Texte aus päpstlichen oder konziliären Dokumenten haben wir nach ihrer Bedeutung ausgewählt (die Enzykliken, Briefe, Reden u. w.). Dabei haben wir doch den Vorzug jenen Texten gegeben, die einen unmittelbaren Verbindung mit der gestellten Thesen haben. Wir hoffen daß jeder, der es wünscht, in den 16 Thesen die echte Informationen über die Grundsätze der Soziallehre der Kirche haben kann.